

Η ΒΙΟΛΑ

Ιταλικά: Viola
(πληθ.) Viole

Γαλλικά: Alto
(πληθ.) Altos.

Γερμανικά: Bratsche
(πληθ.) Bratschen

Ιστορικά στοιχεία

Η βιόλα εμφανίζεται ταυτόχρονα με τα υπόλοιπα μέλη της οικογένειας του βιολιού κατά τις αρχές του 16^{ου} αιώνα . Υπάρχει ήδη στις εικονογραφήσεις της οικογένειας στην Ιταλία από το 1508 με την ονομασία Viola tenor.

Όπως αναφέρθηκε και κατά την παρουσίαση του βιολιού τα σημαντικότερα κέντρα κατασκευής εγχόρδων οργάνων υπήρξαν η Μπρέσια και η Κρεμόνα στην Ιταλία και οι πλέον φημισμένοι κατασκευαστές υπήρξαν ο Νικόλας Αμάτι (1596-1684) , Αντόνιο Στράντιβάρι (1644-1737) καθώς και ο Μπαρτολομέο –Τζουζέπε Γκουαρνέρι (1698-1744).

Η βιόλα ήδη από τον 17^ο αιώνα θεωρείται ένα από τα βασικά όργανα της ορχήστρας με πολύ σπουδαίο ρόλο στο γεφύρωμα τσέλου-βιολιού. Επίσης αποτελεί βασικό μέλος του κουαρτέτου εγχόρδων .

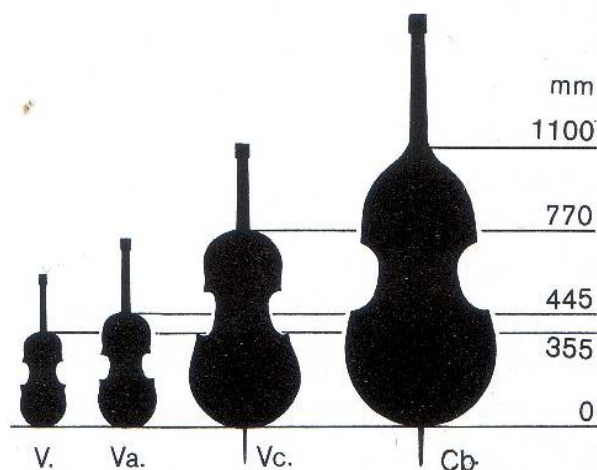
Στις ενορχηστρώσεις μέχρι και τους ρομαντικούς στην βιόλα δίνονται μάλλον υποτονικά μέρη: (μοτίβα σπασμένων συγχορδιών, παρατεταμένοι αρμονικοί, τενούτες κ.λ.π.). Στην πραγματικότητα όμως οι βιόλες μπορούν να παίξουν όπως και τα βιολιά με μια λίγο μεγαλύτερη δυσκολία σε υπερβολικά δεξιοτεχνικά περάσματα με τριπλά και τετραπλά σταματήματα λόγω μεγαλύτερης απόστασης των φθόγγων απ' ότι στο βιολί.

Από τα μέσα όμως του 19^{ου} αιώνα πληθαίνουν τα έργα όπου η βιόλα χρησιμοποιείται ως σόλο όργανο (κοντσέρτα , έργα μουσικής δωματίου).

Σχήμα - μέγεθος - κατασκευή

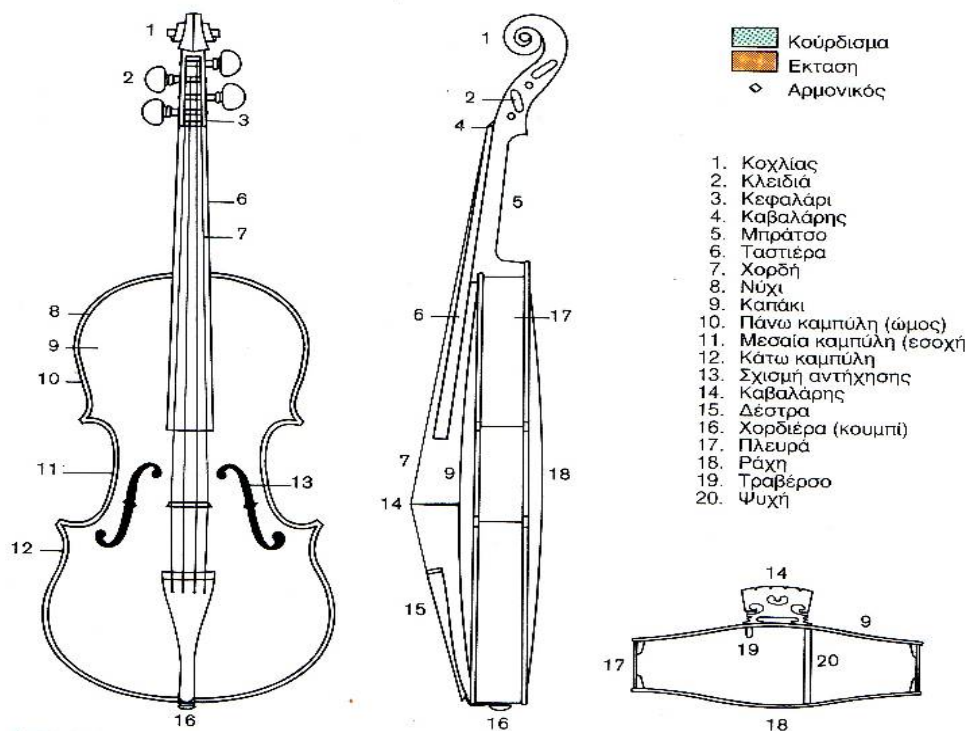
Η βιόλα έχει το ίδιο σχήμα όπως το βιολί αλλά είναι λίγο μεγαλύτερη απ' αυτό. (Μήκος ηχείου 39-44,5 εκατ. – συνολικό μήκος 68-70 εκατ.) Η αλήθεια είναι ότι υπάρχει μεγάλη ποικιλία μεγεθών ανάμεσα στις βιόλες απ' ότι στα υπόλοιπα εγχόρδα.

π.χ. 1. αναλογίες μεγεθών των εγχόρδων οργάνων.

Γ Οικογένεια του βιολιού, αναλογίες μεγεθών

ππ

π.χ. 2. τὰ μέρη της βιόλας.

Ηχόχρωμα - χόρδισμα - έκταση

Η βιόλα διαφέρει από το βιολί τόσο στο ηχόχρωμα όσο και στην έκταση. Το χρώμα του ήχου της είναι σκούρο και βαθύ, εκφραστικότερο αλλά με λιγότερη λάμψη και διαύγεια απ' ότι του βιολιού.

Η έκταση της είναι μια 5^η καθαρή χαμηλότερη απ' ότι του βιολιού.

έκταση

ανοικτές χορδές

Η βιόλα γράφεται στο κλειδί του ντο της τρίτης γραμμής (alto) γιατί το γράψιμό της τόσο στο κλειδί του σολ όσο και στο κλειδί του φα θα απαιτούσε υπερβολική χρήση βοηθητικών γραμμών κάτω ή πάνω απ' το πεντάγραμμο αντίστοιχα.

Με την χρήση του κλειδιού του ντο ο μεγαλύτερος όγκος της έκτασης του οργάνου γράφεται μέσα στο πεντάγραμμο. Αν όμως ένα μουσικό μέρος κινείται για μεγάλο χρονικό διάστημα στην ψηλότερη περιοχή τότε μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το κλειδί του σολ. (*Προσοχή : δεν συνηθίζεται η χρήση διαφορετικών κλειδιών για 2-3 νότες*).

Όσο αφορά το ηχόχρωμα της κάθε χορδής: Η χορδή ντο © έχει ήχο πλούσιο γεμάτο και μάλλον ιδιαίτερα σκοτεινό σε ποιότητα. από την νότα σολ και πάνω ο ήχος της γίνεται περίεργα έντονος με συναισθηματική φόρτιση. Η χορδή σολ (G) είναι λιγότερο σκοτεινή και γεμάτη η ρε (D) είναι αρκετά πιο λαμπερή και η λα (A) πολύ λαμπερή όχι όμως όσο η μι χορδή του βιολιού.

Δακτυλισμοί και θέσεις

Όπως και στο βιολί έτσι και στην βιόλα υπάρχουν οι θέσεις ήτοι: Συγκεκριμένα σημεία πάνω στο μπράτσο όπου ακουμπά το 1^ο δάκτυλο (δείκτης) και τα υπόλοιπα (3) αναμένουν πάνω από τις διατονικές ή χρωματικές νότες που ακολουθούν. (Η αρίθμηση των δακτύλων είναι : Δείκτης=1 , μέσος=2 παράμεσος=3 και μικρός=4.

Πίνακας των 7 πρώτων θέσεων της βιόλας.

4. CORDA	3. CORDA	2. CORDA	1. CORDA

1) Όπως φαίνεται από τον πίνακα κάθε θέση δίνει μία διατονική διάταξη φθόγγων που εκτείνεται σε 2 οκτάβες και μία νότα ή μία ανιούσα παράθεση 2 γειτονικών εκκλησιαστικών τρόπων.

2) Πρέπει να αποφεύγονται περάσματα με χιαστί διασταυρώσεις δακτύλων σε μία θέση (αντιβιολιστικά) σε μεγάλη ταχύτητα.

π.χ.

3) Οι 1,3,5 θέσεις είναι και στην βιόλα περισσότερο εύχρηστες των 2,4.

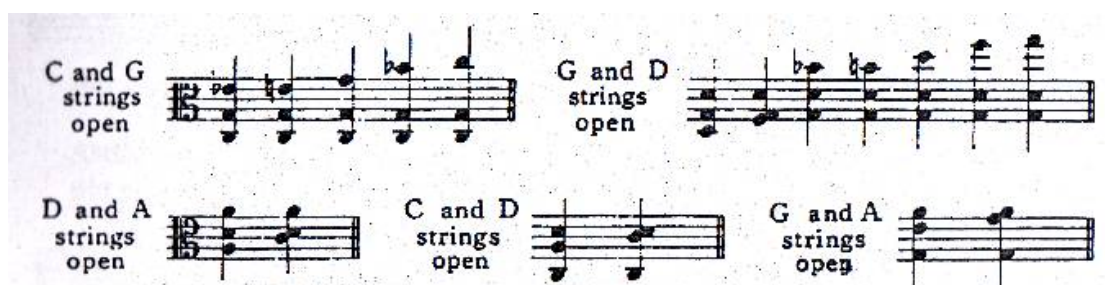
Διπλές και πολλαπλές συνηχήσεις στη βιόλα.

1) Οι διπλές συνηχήσεις στην βιόλα παράγονται με τις ίδιες προϋποθέσεις που παράγονται και στο βιολί με μικρότερη ευχέρεια όμως στις πολύ γρήγορες εναλλαγές και ειδικότερα σε ψηλές θέσεις.

Τα ευκολότερα διαστήματα είναι επίσης οι 6^{ες} μεγάλες και μικρές και οι 4^{ες} καθαρές και αυξημένες. Οι 5^{ες} καθαρές παίζονται επίσης όπως στο βιολί (με το ίδιο δάκτυλο).

2) Οι ίδιοι συγχχορδιακοί σχηματισμοί 3 και 4 φθόγγων που παίζονται στο βιολί παίζονται και στην βιόλα μια 5^η καθαρή χαμηλότερα με λιγότερο θετικά αποτελέσματα όμως απ' ότι στο βιολί για τις ψηλότερες θέσεις.

α) Τρίφωνες συνηχήσεις με 2 χορδές ανοιχτές.

β) Τρίφωνες συνηχήσεις με 1 χορδή ανοικτή

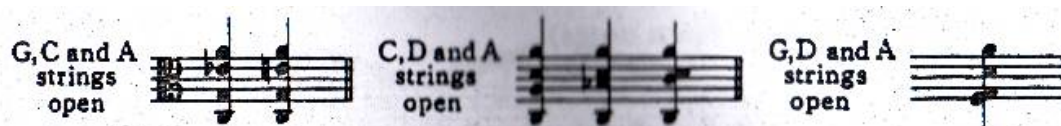

γ) Τρίφωνες συνηχήσεις χωρίς χορδή ανοικτή.

Note: Accidentals are written separately for each chord.

δ) Τετράφωνες συνηχήσεις με τρεις ανοικτές χορδές.

ε) Τετράφωνες συνηχήσεις με δύο ανοικτές χορδές.

στ) Τετράφωνες συνηχήσεις με μία ανοικτή χορδή.

ζ) Τετράφωνες συνηχήσεις χωρίς ανοικτή χορδή.

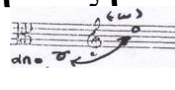
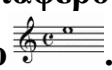
Επειδή το μπράτσο της βιόλας είναι κυρτό όπως και των υπολοίπων οργάνων της οικογένειας οι τρίφωνες και τετράφωνες συνηχήσεις μπορούν να παιχτούν μόνο «μπριζέ»= (σπασμένη συγχορδία).

Arco - pizzicato

Η βιόλα όπως και τα άλλα όργανα της οικογένειας του βιολιού παίζεται με τόξο (Arco) ή με τα δάκτυλα (pizzicato).

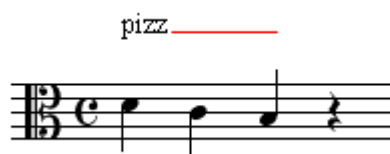
Το Arco είναι ο συνηθισμένος τρόπος εκτέλεσης και δεν χρειάζεται να επισημανθεί αν δεν έχει προηγηθεί κάποιο πέρασμα pizz. Στα περάσματα pizz όμως χρειάζεται να γράψουμε λίγο πριν ή πάνω από την πρώτη νότα την ένδειξη pizz.

Αν μετά από ένα πέρασμα pizz. ακολουθεί ένα πέρασμα με δοξάρι, τότε γράφουμε την λέξη Arco πάνω από το πεντάγραμμο.

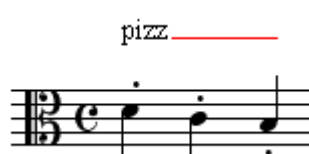
Η βιόλα στην περιοχή: έχει ενδιαφέρον pizz. αλλά δεν ενδείκνυται pizz. για ψιλότερες νότες από το . Επίσης υπάρχει περιορισμός στην ταχύτητα ενός pizz. περάσματος καθώς και στη συνεχή εναλλαγή pizz. – Arco.

Επειδή το pizz. είναι ένα stacato με τα δάκτυλα δεν χρειάζονται οι κουκίδες συντόμευσης πάνω απ' τις νότες.

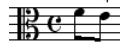
π.χ.

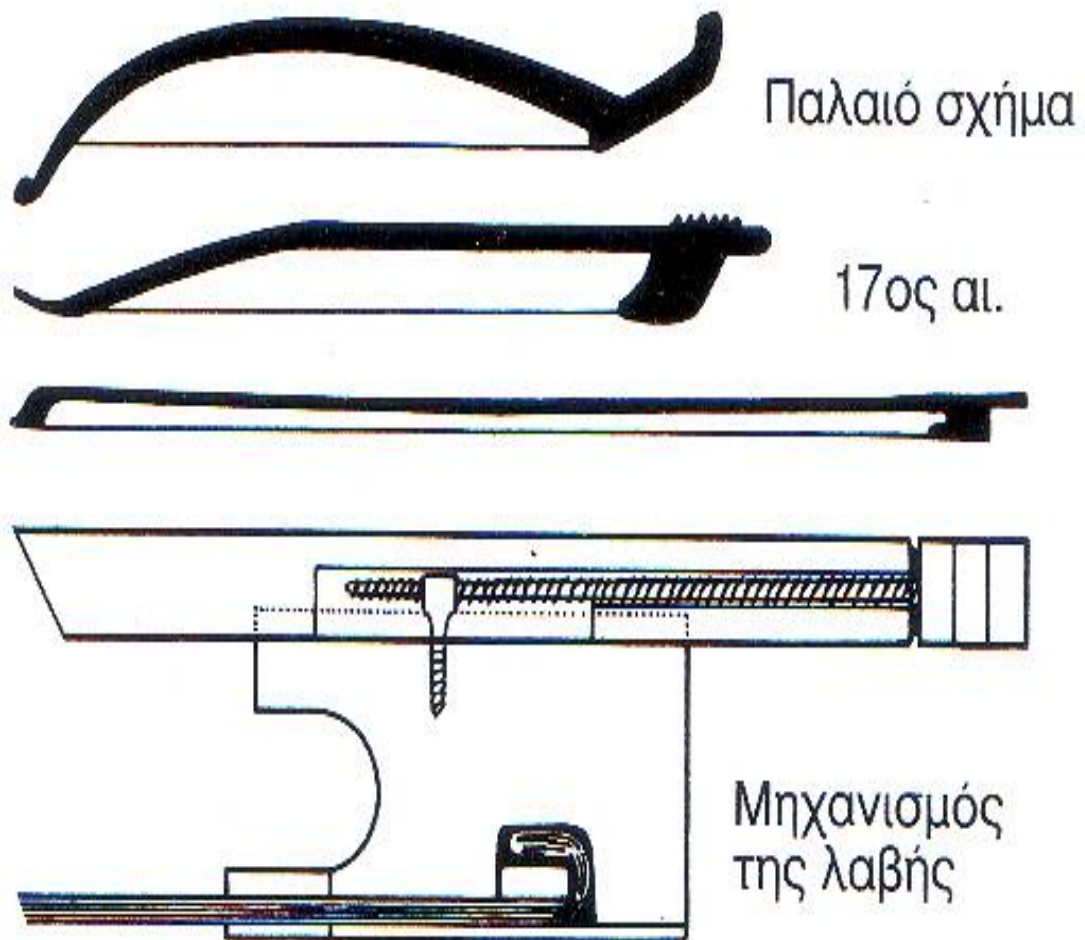

Ναι

Όχι

Σε solo περάσματα δεν είναι σπάνιο φαινόμενο φθόγγοι που παίζονται με το αριστερό χέρι και σημειογραφούνται:

B Εξέλιξη του δοξαριού μέχρι τον Tourte
(1820 περ.)

Πίνακας των φυσικών αρμονικών της βιόλας.

2ος	3ος		4ος		5ος		Θεμέλιος (ανοιχτή χορδή)
	α	β	α	β	α	β	
							4η
							3η
							2η
							1η

Σύνολο φυσικών αρμονικών

1.ª CORDA

2.ª CORDA

3.ª CORDA

4.ª CORDA

glizanto αρμονικών

The Rite of Spring

Vla.
(1 desk)

pp

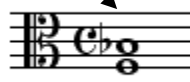
Stravinsky

Τεχνητές αρμονικές:

Οι τεχνητές αρμονικές παράγονται:

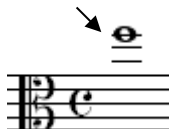
α) Αν πατήσουμε το 1^ο δάκτυλο και ακουμπήσουμε το 4^ο πάνω στο σημείο που απέχει 4^η καθαρή από το 1^ο τότε έχουμε:

ακουμπάμε

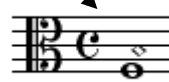

πατάμε

παράγεται.

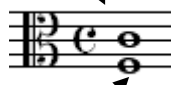
γράφεται

β) Αν πατήσω το πρώτο δάκτυλο και ακουμπήσω μια 5^η καθαρή ψηλότερα το 4^ο παράγεται η 12^η.

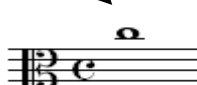
π.χ

ακουμπάμε

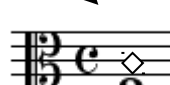

πατάμε

παράγεται.

γράφεται

Τεχνικές που χρησιμοποιούνται στα μέλη της οικογένειας του βιολιού Δοξαρισμοί - Οδηγίες

Tiré (γαλλ.: «τιρέ» = τραβηγμένος και *tirant* τραβώντας). Η νότα παίζεται με κίνηση του δοξαριού προς τα κάτω (τραβώντας το δοξάρι). Σημειώνεται με $\blacksquare$ πάνω από τη νότα.

Poussé (γαλλ.: «πουσέ» = σπρώγμένο και *roussant* σπρώχνοντας). Η νότα παίζεται με κίνηση του δοξαριού προς τα πάνω (σπρώχνοντας το δοξάρι) και σημειώνεται με μικρό $\vee$ στο μέγεθος του κεφαλαίου $\blacksquare$.

Οι συνθέτες, συχνά, δεν σημειώνουν τις δοξαριές στο κομμάτι (παρ. 163α). Μερικές φορές τις σημειώνουν σε ορισμένα σημεία (παρ. 163β) και πολύ σπάνια, σε όλο το κομμάτι (παρ. 163γ). Σ' αυτές τις περιπτώσεις οι κινήσεις του δοξαριού ($\blacksquare$, $\vee$) σημειώνονται στην περιτούρα συνήθως από το διευθυντή της ορχήστρας.

α. Allegro

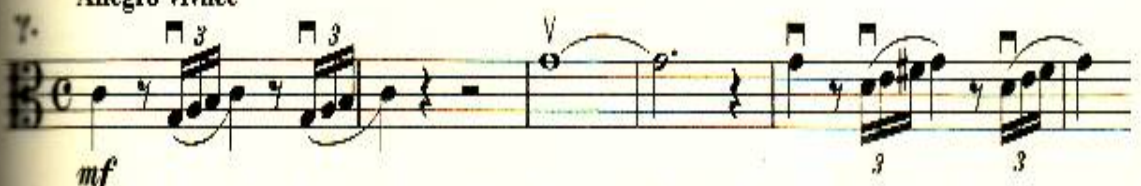

β. Allegro

W. A. Mozart: *Symphonie Nr. 41*

Allegro vivace

Τρόποι χειρισμού του τόξου (δοξαρισμοί).

- 1) Down bow , tire (τραβηγμένος) από το γαλλικό tirant – τραβώ συμβολίζεται — , και χρησιμοποιείται συνήθως σε dim.
- 2) Up bow, rousse (σπρωγμένος) από το γαλλικό roussant (σπρώχνοντας) συμβολίζεται v και χρησιμοποιείται συνήθως σε cresc.

Τρόποι παιξίματος

α) Detache = χωρισμένο : Μια κίνηση του δοξαριού για κάθε νότα.
στακάτο.

- 1) Grand detasse = στακάτο με χρήση όλου του μήκους του τόξου.
Η χρήση αυτού του στακάτο με tire μόνο παράγει βίαιο ήχο.
- 2) Detasse moyen – στακάτο με το μεσαίο τμήμα του δοξαριού για πιο γρήγορη αρθρωση.
- 3) Petit Detasse = στακάτο με χρήση της μύτης του δοξαριού μόνο.

β) Loure. (portato) = κρατημένο , στακάτο κατά το οποίο οι νότες εκτελούνται αρθρωμένες χωριστά αλλά με το ίδιο δοξάρι .

γ) Sautille, (saltando, saltato) = πηδηχτά στακάτο που εκτελείται με το μεσαίο τμήμα του δοξαριού να αναπηδά γρήγορα πάνω στις χορδές και ZTTT

δ) Martele (martellando, martellato) = σφυροκοπημένο εκτελείται με απότομα χτυπήματα της μύτης του τόξου πάνω στη χορδή.
(martele du talon=μαρτελέ με την κεφαλή του δοξαριού.)

Ειδικά εφφέ

1) Tremolo: (τρεμουλιασμο) γρήγορη επανάληψη ενός φθόγγου
επίση γρήγορη εναλλαγή δύο φθόγων.

2) Col legno = με το ξύλο (ξύλινο μέρος του δοξαριού).

Col legno battuto: χτυπώντας με την ανάποδη του δοξαριού.

Col legno tratto: σέρνοντας με την ανάποδη του δοξαριού.

3) Glissando (γλιστρώοντας) παράγεται με γλίστρημα του δαχτύλου
πάνω στην ταστιέρα.

4) Sul ponticello =(κοντά στον καβαλάρη) παράγεται ήχος τραχύς
και πλούσιος σε αρμονικούς.

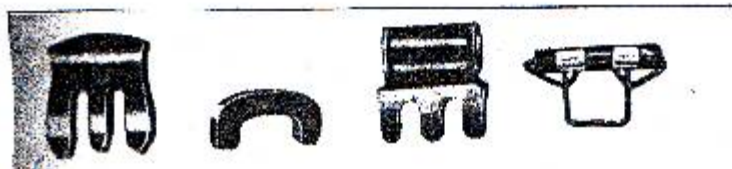
Sul tasto =(Κοντά στην ταστιέρα) παράγεται ήχος βαθύς και
γλυκός.

m.o = modo ordinario (χρησιμοποιείται όταν μετά την χρήση Sul
tasto η Sul ponticello πρέπει να επανέλθουμε σε κανονική
εκτέλεση.

5) Con sordina = παίξιμο με σορντίνα. Η σορντίνα είναι ένα
αντικείμενο που τοποθετείται κοντά στον καβαλάρη κόβοντας
κοντινές αρμονικές και ενισχύοντας ψηλότερες.

Πρέπει να δίνεται χρόνος στους εκτελεστές για την προσαρμογή
της στο όργανο. (Παύσεις η αλλαγή μέρους του έργου.)

Sensa sordina = χωρίς σορντίνα για επιστροφή σε κανονικό παίξιμο.

σορντίνες.

Χαρακτηριστικά παραδείγματα.

Prestissimo

ff *ff* *mf* *ff*

R. Strauss: Elektra, S. 108. Ed. Püschner

2

Molto tranquillo (♩ = 40 circa)

p *mf* *f*

Langsam und schmachkend
sart(dolce)

Wagner

p *cresc.* *f*

(b) *Romeo and Juliet*

Allegro giusto
con sord.

Tchaikovsky

In unison with
English Horn

p *dolce*

(c) *Fifth Symphony*

$\text{♩} = 138$

Tchaikovsky

p *spiccato assai*

(d) *Till Eulenspiegel*

Gemächlich
div.

Strauss

In unison with
Bassoons

p

(e) *Daphnis and Chloe Suite No. 2*

Lento

Ravel

In unison with
Clarinet

pp *expressif*